

Bc. Adéla Smažíková

Vyjadřování následnosti ve španělštině prostřednictvím indikativu a subjunktivu

Posudek vedoucí diplomové práce

Adéla Smažíková si zvolila poměrně netradiční téma diplomové práce. Zatímco zpravidla bývají předmětem výzkumu v jazykově orientovaných DP konkrétní konstrukce, případně relativně jasně vymezené otázky týkající se užívání španělštiny, jejích variet apod., autorka se rozhodla postupovat opačně a vycházet z abstraktně a široce pojaté kategorie následnosti, již popisuje s ohledem na španělštinu (a okrajově i na češtinu), a snaží se tak co možná nejkompaktněji popsat prostředky, jimiž španělští mluvčí vyjadřují situování děje do budoucnosti (případně do relativní následnosti). Takto definované téma kladlo na autorku vysoké nároky, zejména v tom smyslu, že vyžaduje schopnost uvažovat o jazyce v abstraktní rovině, porozumět rozdílům mezi časem ontologickým a jazykovým, ale zároveň nesklouznout k přílišné popisnosti a k pouhému sledu informací převzatých ze sekundární literatury. Hned úvodem svého hodnocení bych chtěla konstatovat, že všechna tato úskalí autorka zdolala bez problémů a předkládaná práce je po všech stránkách vysoce kvalitní.

Z charakteru práce vyplývá, že při psaní textu nemohla autorka jasně oddělovat teorii od praktického popisu a postupovat podle tradičního úzu, kdy jsou nejprve popsána teoretická východiska a následně je zpracována část praktická. Autorka naopak v rámci celého textu zdařile propojuje teoretičtější úvahy o povaze následnosti a jejích jazykových projevech s praktickými ukázkami a dílčími korpusovými analýzami.

V úvodních kapitolách autorka představuje téma své práce a zaměřuje se na vymezení pojmů jako *slovesný čas a budoucnost vs. následnost*. Přihlíží přitom k velkému počtu prací, které z různých hledisek zkoumají problematiku španělského slovesného času. Informace ze sekundární literatury jsou představovány přehledně, autorka zdařile porovnává teoretické přístupy různých autorů a poukazuje na problémy, které jsou se zkoumáním jazykového času spjaty.

Jádro práce tvoří kapitoly 3 až 6, v nichž autorka zkoumá jednotlivá paradigmata, jimiž je možné ve španělštině vyjádřit následnost děje vzhledem k okamžiku promluvy, případně vzhledem k jinému okamžiku v minulosti (viz kapitola 6 věnovaná relativní následnosti). Zkoumá jak paradigmata indikativní (*hablaré, voy a hablar, hablo* a jejich relativní protějšky *hablaría, iba a hablar a hablaba*), tak subjunktivní (*hable, vaya a hablar, hablare* a jejich relativní protějšky *hablara a fuera a hablar*). Někdo by snad ve výčtu postrádal ještě

paradigmata imperativní, těm však není věnována pozornost především s ohledem na téma práce, které jasně vymezuje hlavní oblasti autorčina zájmu, tj. indikativ a subjunktiv. Složenému budoucímu času (*habré hablado, haya hablado*) pak není věnována pozornost z toho důvodu, že vyjadřuje předčasnost, nikoli čistou následnost.

Kladně bych se chtěla vyjádřit zejména ke dvěma aspektům těchto kapitol. Různorodá povaha zkoumaných paradigmat a odlišné kontexty pro jejich užití prakticky znemožňují strukturovat jednotlivé podkapitoly analogicky. Autorce se dle mého názoru výborně daří u každého paradigmatu vystihnout hlavní problematické oblasti, důkladně je analyzovat a abstrahovat od nepodstatných detailů, které se netýkají primárního autorčina cíle, tj. popisu následnosti jako takové (což je náročné zejména u subjunktivu, kde se otázka následnosti propojuje s hypotetickým či ireálným charakterem výpovědi). Zatímco u paradigmat *hablaré / voy a hablar / hablo* tak primárně zkoumá možnosti jejich vzájemné alternace s ohledem na vzdálenost děje od času promluvy (případně jistotu mluvčího), u jejich subjunktivních protějšků, tj. paradigmat *hable / vaya a hablar / hablare*, se zaměřuje primárně na typy vedlejších vět, v nichž spolu tyto slovesné formy alternují.

Výborná je dle mého názoru také práce s korpusem. Autorka nápaditě využívá všech možností, které jí nabízí korpusem COPRES XXI, InterCorp (a v kapitole 7 také SYN2015). Korpusem při tom využívá hned trojím způsobem:

- a) Teoretický popis funkcí jednotlivých paradigmat autorka vhodně doplňuje vlastními příklady z jednojazyčného i paralelního korpusem, na nichž demonstuje různé typy užití zkoumaných slovesných tvarů. Chtěla bych na tomto místě podotknout, že vyhledávání vhodných příkladů v tomto případě rozhodně nebylo triviální, autorka musela ručně projít velké množství vzorků, samostatně rozhodnout, jakou funkci v nich jednotlivá paradigmata mají, a na základě tohoto rozhodnutí zvolit vhodnou ukázkou, kterou použila v textu.
- b) Na některých místech autorka využívá příkladů z korpusem i ke srovnání funkcí dvou paradigmat, tj. hledá obdobné kontexty, v nichž se však pro vyjádření následnosti používají jiná paradigmata, čímž dokazuje jejich zaměnitelnost. Toto srovnání opět vyžaduje velmi pečlivou a trpělivou práci s korpusem a dokazuje autorčinu schopnost teoreticky uvažovat o autentických výpovědích.
- c) Umožňuje-li to charakter zkoumané problematiky, využívá autorka korpusem i ke kvantitativním analýzám, které se zaměřují na typy kontextů, v nichž se objevují zkoumaná paradigmata, a tedy k porovnání jejich frekvence. Také tyto analýzy jsou

zpracovány pečlivě a autorka velmi vhodně volí dotazy tak, aby pro ni korpusová data byla skutečně směrodatná.

V kapitole č. 7 se autorka věnuje srovnání s češtinou, přičemž na základě kontrastivního pohledu na problematiku následnosti dochází k řadě zajímavých závěrů. Přesvědčivě dokazuje, že tato oblast je v obou jazycích mnohem komplexnější, než jak by se mohlo jevit na základě četby normativních gramatik, viz např. postřehy o obdobné distribuci prospektivního užití španělského paradigmatu *hablo* a českého imperfektivního přezentu nebo otázka, do jaké míry se v češtině na vyjadřování následnosti podílí kondicionál (jakožto protějšek španělského subjunktivu po výrazech vůle).

V závěrečné kapitole autorka vyčerpávajícím způsobem shrnuje vše podstatné a představuje jejím prostřednictvím oblast následnosti jakožto velmi problematickou a mnohavrstevnou kategorii. Jak sama výstižně uvádí: „Je evidentní, že nemůžeme brát v potaz pouze vzdálenost děje od momentu promluvy, ale i pragmatický rozměr výpovědi, typ textu nebo projevu, popřípadě míru jistoty mluvčího. Je tedy potřebné zohledňovat řadu faktorů, které jsou vzájemně inherentně propojené.“ (s. 78). Právě schopnost vidět zcela konkrétní jazykový jev, tj. užití toho, co tradičně označujeme jako „budoucí čas“, v širších souvislostech, které se zdaleka netýkají jen toho, že děj je situován do budoucnosti, považuji za hlavní kladný aspekt předkládané práce.

Po formální stránce je text také připraven pečlivě, nacházím jen zanedbatelné množství drobných překlepů a formálních či jazykových nedostatků (citace v pozn. pod čarou č. 132 neodpovídá normě a citované dílo chybí v seznamu použité literatury; „paradigmata [...] jsou použity“ – s. 75).

Náměty k obhajobě:

Autorčina pečlivá a systematická práce s jazykovým materiálem mimo jiné dokazuje nepostradatelnost autentických jazykových dat pro formulaci zobecňujících závěrů ohledně používání konkrétních slovesných forem.

- Jak ve světle předkládaných analýz hodnotí autorka přístup Matteho Bona k opozici *hablaré – voy a hablar – hablo*? Do jaké míry je podle ní jeho teorie využitelná ve chvíli, kdy bychom na jejím základě měli interpretovat vzorky z korpusu, a nikoli příklady, které ve svých pracích uvádí sám autor? Jakou roli podle autorky hraje v jeho teorii široce pojatý kontext konkrétní výpovědi, který vyžaduje kompletní znalost komunikační situace?

- Jak si autorka vysvětluje překvapivě vysokou frekvenci užití paradigmatu *hablare* v beletristických a popularizačních textech?

Jak vyplývá z výše uvedeného, k práci Adély Smažikové nemám žádné zásadní výhrady a hodnotím ji jako nadprůměrnou. Doporučuji ji proto k obhajobě a předběžně navrhuji hodnocení *výborně*.

V Praze 22. května 2019

PhDr. Dana Kratochvílová, Ph.D.